

Marta GĘBSKA

Akademia Sztuki Wojennej

martagebska@wp.pl

EWOLUCJA INICJATYWY TRÓJMORZA W KONTEKŚCIE WSPÓŁCZESNYCH WYZWAŃ DLA BEZPIECZEŃSTWA REGIONALNEGO, GEOPOLITYKI I WOJNY W UKRAINIE

ABSTRACT Evolution of the Three Seas Initiative in the Context of Contemporary Regional Security Challenges, Geopolitics and the Conflict in Ukraine

The Three Seas Initiative is a platform for regional cooperation that has been in place since 2016. Despite its short history, it has already gone through several stages of development, from novelty, shaping of its identity, stagnation and revival, related to events such as the creation of its Investment Fund, the implementation of the first projects, the pandemic, Russia's attack on Ukraine, or the expansion to include a new country, Greece, among others. External events have affected the Initiative and forced certain actions related to adapting to the changing international security environment. In contrast, the Initiative's internal decisions, related to its own objectives and the directions of its own development, were aimed at expanding the range of instruments for influencing states and the security environment, strengthening the entity on the international stage and marking its sphere of influence. In addition to the Initiative's constituent states, states such as the US, China and Ukraine have influenced its evolution. The aim of the article is to present the Initiative's evolution and relevance to regional security, geopolitics and the war in Ukraine.

Keywords: The Three Seas Initiative, security, Europe, geopolitics, war in Ukraine

Słowa kluczowe: Inicjatywa Trójmorza, bezpieczeństwo, Europa, geopolityka, wojna w Ukrainie

WPROWADZENIE

Za przedmiot badań przyjęto ewolucję Inicjatywy Trójomorza ze szczególnym uwzględnieniem reorientacji w działaniach tej platformy współpracy pod wpływem zmian w środowisku bezpieczeństwa w okresie od 2016 do początku 2024 roku.

Inicjatywa Trójomorza, mimo krótkiej historii swojego istnienia, przeszła już kilka etapów rozwoju: od etapu nowości, przez rozwój i kształtowanie swojej tożsamości, po zastój i ożywienie. Reorientacja związana była z wydarzeniami, takimi jak m.in.: powstanie Funduszu Trójomorza, realizacja pierwszych projektów inwestycyjnych, pandemia COVID-19 czy też rozszerzenie o nowe państwo w Inicjatywie, czyli Grecję. W szczególności wydarzenia związane z wojną na Ukrainie wymusiły pewne działania związane z dostosowaniem się do zmieniającego się środowiska bezpieczeństwa międzynarodowego. Natomiast decyzje wewnętrzne Inicjatywy, związane z zadaniami i kierunkami jej rozwoju, miały na celu rozszerzenie możliwości oddziaływania na państwa i środowisko bezpieczeństwa, wzmocnienie podmiotu na arenie międzynarodowej i zaznaczenie strefy wpływów. Oprócz państw tworzących Inicjatywę na ewolucję i ocenę jej znaczenia wpływ mają Stany Zjednoczone, Chiny oraz Ukraina.

Celem artykułu jest przedstawienie wyników badań nad Inicjatywą Trójomorza, ukazanie dynamiki jej ewolucji pod wpływem zmian w środowisku bezpieczeństwa oraz pokazanie jej znaczenia dla bezpieczeństwa regionalnego, geopolityki, a także wojny w Ukrainie. Istniejące monografie i artykuły naukowe na temat Inicjatywy Trójomorza najczęściej odnoszą się do genezy, celów i deklaracji państw uczestniczących w corocznych szczytach Inicjatywy¹, percepcji Inicjatywy przez różne państwa i podmioty na arenie międzynarodowej. Odnoszą się one również do tej koncepcji w kontekście polityki wybranych państw wobec Inicjatywy², wybranych aspektów

¹ P. Kowal, A. Orzelska-Stączek, *Inicjatywa Trójomorza. Geneza, cele i funkcjonowanie*, Warszawa 2019.

² A. Orzelska-Stączek, P. Ukielski, *Inicjatywa Trójomorza z perspektywy jej uczestników*, Warszawa 2020; *Konteksty dla Trójomorza. Turcja, Bałkany Zachodnie i Europa Środkowa w polityce międzynarodowej*, red. K.W. Olszowska, Kraków 2020; G. Varvoulis, *The Three Seas Initiative: New Breathing for North-South Connectivity in the Context of Current Geopolitical Shifts in Europe*, „Lithuanian Foreign Policy Review” 2022, vol. 41, s. 35-39; P. Bajda, *Stanowisko Czech i Słowacji wobec Inicjatywy Trójomorza*, „Sprawy Międzynarodowe” 2020, vol. 2, s. 91-108; O.-E. Brânda, *The Three Seas Initiative – A New Role for Romania?*, [w:] *Defense Resources Management in the 21st Century*, red. M. Popa, Braşov 2018, s. 83-89; R. Zięba, *Inicjatywa Trójomorza – nowy pomysł Polski w sprawie współpracy w Europie Środkowej*, [w:] *Państwo i prawo wobec wyzwań u progu trzeciej dekady XXI wieku. Księga jubileuszowa z okazji 70. urodzin Profesora Jerzego Jaskierni*, K. Spryszak, Ł. Baratyński, P. Ramiączek, R.M. Czarny, Toruń 2020; A. Chojan, *The United States on the Three Seas Initiative*, „Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej” 2020, vol. 3, s. 79-91; M. Czernicka, *Trójomorze w bułgarskiej polityce bezpieczeństwa*, „Przegląd Geopolityczny” 2018, vol. 26, s. 142-154; M. Dahl, *Evolution of Germany's Stance Regarding the Three Seas Initiative*, „Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej” 2019, vol. 3, s. 65-77; G. Dottori, *Il Trimarium danneggia l'Italia*, „Limes. Rivista Italiana di Geopolitica” 2017, vol. 12, s. 137-142; D. Héjji, *Czy bez dostępu do morza Węgry przyłączą się do Trójomorza?*, „Sprawy Międzynarodowe” 2020, vol. 2, s. 109-124; D. Héjji, *The Three Seas Initiative in the Foreign Affairs Policy of Hungary*, „Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej” 2019, vol. 3,

historycznych regionu Trójomorza oraz wybranych problemów bezpieczeństwa ekonomicznego, militarnego i geopolityki³, różnych aspektów ekonomicznego wymiaru bezpieczeństwa państw Inicjatywy Trójomorza i samej Inicjatywy⁴ czy też znaczenia kultury w Trójomorzu⁵. Opracowanie wypełnia lukę w wiedzy o ewolucji Inicjatywy Trójomorza w kontekście współczesnych, wciąż zmieniających się wyzwań dla bezpieczeństwa regionalnego, geopolityki i wojny w Ukrainie. Artykuł ma charakter przekrojowy i dotyczy wielu zagadnień opracowanych syntetycznie, w zakresie ustalenia faktów, w obszarze diagnozy zjawiska, jakim było pojawienie się Inicjatywy Trójomorza oraz osiągania jej dojrzałości instytucjonalnej pod wpływem zmian w środowisku bezpieczeństwa. Na potrzeby badań dokonano analizy dokumentów źródłowych, analizy dostępnej literatury, wykorzystano również doświadczenia i wiedzę z obserwacji uczestniczącej (udział fizyczny autorki w szczytach Inicjatywy) oraz relacji ze szczytów online.

s. 115–135; O. Shevchenko, *Idea Sojuszu Bałtycko-Czarnomorskiego oraz reakcja na utworzenie Trójomorza w ukraińskiej myśli politycznej 2015-2019*, „Sprawy Międzynarodowe” 2020, vol. 2, s. 181-201; T. Stępniewski, G. Soroka, *The Three Seas Initiative: Geopolitical Determinants and Polish Interests*, „Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej” 2019, vol. 3, s. 15-29.

- ³ M. Gębska, L. Drab, M. Marszałek, *Bezpieczeństwo w wymiarze geopolitycznym, militarnym i społeczno-gospodarczym państw Inicjatywy Trójomorza. Współczesność i perspektywy*, Warszawa 2021; *Inicjatywa Trójomorza w wymiarze historycznym, geopolitycznym i gospodarczym*, red. A. Zbaraszewska, B. Dziewiałtowski-Gintowt, Poznań 2019; B. Dziewiałtowski-Gintowt, *Macedonia Północna wobec Inicjatywy Trójomorza – wymiar polityczny, gospodarczy i wojskowy*, „Wschodnioznawstwo” 2019, vol. 13, s. 59-75; A. Rogozińska, *Dziewiątka Bukaresztańska i Idea Trójomorza jako inicjatywy wzmacniające bezpieczeństwo Europy Środkowo-Wschodniej*, [w:] *Polityka Federacji Rosyjskiej i jej konsekwencje dla bezpieczeństwa międzynarodowego*, red. M. Banasik, Warszawa 2019; G. Baziur, *Trójomorze jako koncepcja bezpieczeństwa i rozwoju ekonomicznego Europy Wschodniej*, „Przegląd Geopolityczny” 2018, vol. 23, s. 24-38; V. Crețu, D. Ardeleanu, *The revival of the Intermarium geopolitical project – the Three Seas Initiative and Bucharest 9 format*, „Romanian Intelligence Studies Review” 2019, vol. 19-20, s. 331-344; M. Górka, *The Three Seas Initiative as a Political Challenge for the Countries of Central and Eastern Europe*, „Politics in Central Europe” 2018, vol. 3, s. 55-73; G. Grgić, *The Changing Dynamics of Regionalism in Central and Eastern Europe: The Case of the Three Seas Initiative*, „Geopolitics” 2021, vol. 28, s. 216-238; T. Pawluszko, *The Rise of Geopolitics in Poland and Eastern Europe: The Three Seas and The Bucharest Nine Initiatives*, „The Copernicus Journal of Political Studies” 2021, vol. 1, s. 5-26; J. Reginia-Zacharski, *Obszary bezpieczeństwa Inicjatywy Trójomorza*, „Sprawy Międzynarodowe” 2020, vol. 2, s. 45-63; V. Rotaru, A. Umland, *How Romania and Poland Can Strengthen NATO and the EU: Two New Cooperation Initiatives Could Improve Regional Security*, „Foreign Affairs” 2017, [online] <https://www.foreignaffairs.com/articles/central-europe/2017-11-10/how-romania-and-poland-can-strengthen-nato-and-eu>, 14 IX 2023; K. Surowiec, *Russia and Germany against the Background of the Three Sea Initiative States from 1993 to 2021 in a Powermetrics Perspective*, „Humanities and Social Sciences: Research Journal” 2020, vol. 4, s. 91-107; A. Wojtaszak, *Inicjatywa Trójomorza a perspektywy rozwoju państw regionu Europy Środkowo-Wschodniej w drugiej dekadzie XXI wieku*, „Sprawy Międzynarodowe” 2020, vol. 2, s. 65-89.

- ⁴ M. Gębska, *Ekonomiczny wymiar bezpieczeństwa państw Inicjatywy Trójomorza. Teoria i praktyka*, Warszawa 2022; M. Gębska, P. Lewandowski, *Geoeconomic Leaders Among the Three Seas Initiative Countries*, part 2: *Research Results*, „European Research Studies Journal” 2022, vol. 1, s. 113-132.

- ⁵ W. Roszkowski, *Orzeł, lew i krzyż. Historia i kultura krajów Trójomorza*, t. 1, Kraków 2022.

I. GENEZA INICJATYWY TRÓJMORZA

Pomysł utworzenia Inicjatywy Trójmorza pojawił się już w latach 2012-2013 podczas rozmów między polskimi przedsiębiorcami a amerykańskim ekspertem w obszarze bezpieczeństwa i polityki międzynarodowej – Ianem Brzezinskim. Uczestnicy spotkań zastanawiali się nad rozwojem Polski i Europy Środkowo-Wschodniej, rozważając poziom zaangażowania Stanów Zjednoczonych (USA) w przyszłość regionu i inwestycje infrastrukturalne. Stwierdzono wówczas, że członkostwu w Unii Europejskiej (UE) i NATO powinien towarzyszyć odpowiedni rozwój gospodarczy i działania na rzecz pogłębienia bezpieczeństwa regionu⁶. Drugim etapem przygotowań do utworzenia Inicjatywy było powołanie przez amerykański think tank grupy zadaniowej Atlantic Council (AC), która opracowała 83-stronicowy raport na temat luk infrastrukturalnych w Europie Środkowej. Został on opublikowany w listopadzie 2014 roku przez AC i kolejny think tank – Central Europe Energy Partners (CEEP), pod tytułem *Completing Europe. From the North-South Corridor to Energy, Transportation, and Telecommunications Union*⁷. W jego pracach uczestniczyli: generał Jim Jones (były doradca ds. bezpieczeństwa narodowego USA), Paweł Olechnowicz (ówczesny prezes zarządu Grupy Lotos), Ian Brzezinski i David Koryanyi (ekspertydyrektorzy w AC oraz przedstawiciele CEEP), Central & Eastern Europe Development Institute (CEED Institute), pracownicy Departamentu Stosunków Międzynarodowych Grupy Lotos S.A. i Przedsiębiorstwa Eksploatacji Rurociągów Naftowych S.A., PERN „Przyjaźń”.

Raport, sfinansowany przez polskie spółki energetyczne, zaakcentował trzy trudne elementy środowiska bezpieczeństwa Europy, z których pierwszym była sytuacja polityczno-gospodarcza Europy charakteryzująca się presją będącą skutkiem sił zewnętrznych i wewnętrznych, kwestionujących jej spójność i jedność. Drugim podkreślanym elementem były zagrożenia zewnętrzne stojące przed Unią Europejską, wywołane przez odradzającą się Rosję, rosnącą globalną konkurencję gospodarczą i wstrząsy geopolityczne wpływające na zmniejszanie odporności Europy, skutkujące również poważnymi implikacjami dla wspólnoty transatlantyckiej. Natomiast zgodnie z treścią tezę autorów raportu filarami odporności Unii Europejskiej są wzrost gospodarczy i bezpieczeństwo energetyczne.

Raport składał się z czterech rozdziałów obejmujących wymiar energetyczny, transportowy i telekomunikacji, które stały się podstawowymi obszarami działania Inicjatywy Trójmorza. Czwarty rozdział został poświęcony wymaganiom finansowym inwestycji infrastrukturalnych. W raporcie zamieszczono projekty, których

⁶ D. Fried, I. Brzezinski, G. Mosbacher, *Fried, Mosbacher, Brzezinski: What is the Three Seas Initiative? From Vision to Action*, [online] <https://trimarium.pl/en/fried-mosbacher-brzezinski-what-is-the-three-seas-initiative-from-vision-to-action/>, 10 VIII 2022.

⁷ *Dokończenie budowy Europy. Od korytarza Północ-Południe do unii energetycznej, transportowej i telekomunikacyjnej* [tłum. aut.] za *Completing Europe from the North-South Corridor to Energy, Transportation, and Telecommunications Union*, Washington, D.C. 2014, s. 1-83.

realizacja – w opinii jego autorów – była najpilniejsza dla poprawy bezpieczeństwa państw na osi Północ-Południe, a rekomendacje na końcu każdego rozdziału skierowane zostały do decydentów na szczeblu krajowym i regionalnym w UE, Stanach Zjednoczonych oraz w sektorze biznesowym⁸. Mimo że w raporcie nie pojawiła się nazwa „Inicjatywa Trójmorza” lub inna nazwa powiązana z tą formą współpracy, a rekomendacje nie zawierały zachęt do tworzenia nowej formy kooperacji, niewątpliwie raport był znany pomysłodawcom Inicjatywy. Rekomendacje w obszarze energetyki, transportu i (telekomunikacji) cyfryzacji w zdecydowanej większości pokryły się z celami Inicjatywy Trójmorza deklarowanymi podczas jej szczytów. Również rozdział poświęcony finansom odzwierciedlił wiele praktycznych rozwiązań realizowanych i promowanych w ramach Inicjatywy. Jeden z autorów raportu – Ian Brzezinski – od początku istnienia Inicjatywy był jej entuzjastycznym orędownikiem i aktywnym uczestnikiem większości szczytów Trójmorza.

Oficjalny zamiar powstania Inicjatywy został ogłoszony 29 września 2015 roku w Nowym Jorku podczas Zgromadzenia Ogólnego ONZ, choć za realny początek Inicjatywy uznaje się pierwszy szczyt w Chorwacji w 2016 roku. Podczas wspomnianego Zgromadzenia Ogólnego ONZ ówczesna prezydent Chorwacji – Kollinda Grabar-Kitarović, w porozumieniu z prezydentem Polski – Andrzejem Dudą zaproponowali utworzenie nowej formy w Europie Środkowej, promującej rozwój infrastruktury.

II. ROZWÓJ INICJATYWY TRÓJMORZA I KSZTAŁTOWANIE JEJ TOŻSAMOŚCI (LATA 2016-2020)

Inicjatywa Trójmorza rozpoczęła funkcjonowanie jako format zrzeszający 12 państw położonych między morzami: Bałtyckim, Czarnym i Adriatyckim (Estonia, Łotwa, Litwa, Polska, Czechy, Słowacja, Węgry, Słowenia, Austria, Chorwacja, Rumunia, Bułgaria), dopiero we wrześniu 2023 roku do podmiotu dołączyła Grecja. Najważniejszym celem współpracy miały być nowe inwestycje, rozwój gospodarki oraz poprawa bezpieczeństwa energetycznego w regionie. Państwa Trójmorza świadome są różnic między nimi w podejściu do spraw politycznych i geopolitycznych, np. stosunku do inwestycji Chin w regionie, intensywności współpracy gospodarczej z Rosją, poziomu i form pomocy dla Ukrainy od czasu inwazji rosyjskiej. Podkreślają jednak, że w ramach Inicjatywy nie będą poruszać drażliwych kwestii, lecz koncentrować się na współpracy gospodarczej i realizacji priorytetów. W pierwszym okresie po jej powstaniu pojawiały się głosy, że jej funkcjonowanie może osłabić Unię Europejską, a nawet ją rozbić, jednak w deklaracjach państw ze szczytów potwierdzano cel umacniania UE i jej pozycji na arenie międzynarodowej. Kolejne lata pokazały, że zarzut ten był bezzasadny, ponieważ państwa Trójmorza potrafią wykorzystać przynależność do UE na rzecz realizacji celów Inicjatywy i poprawy spójności UE.

⁸ Por. *Completing Europe...*, s. 33-38, 53-54, 62-63, 76-78.

1. Fundusz Trójmorza

Lata 2016-2020 to czas, w którym Inicjatywa kształtowała swoją tożsamość, tworzyła narzędzia współpracy i próbowała przejść ze sfery deklaracji do realnych działań. Ważnym etapem rozwoju i kształtowania się Inicjatywy Trójmorza było utworzenie Funduszu Trójmorza. Jego pomysł pojawił się już podczas drugiego szczytu Trójmorza, który odbył się w lipcu 2017 roku w Warszawie, w trakcie nieoficjalnych rozmów delegatów banków regionalnych. Przedstawicielom banków zależało na tym, aby utworzyć narzędzie realnego, a więc finansowego działania, a tym samym sprawić, by Inicjatywa przeszła od deklaracji do realizacji celów. Podczas trzeciego szczytu we wrześniu 2018 roku w Bukareszcie podpisano list intencyjny dotyczący utworzenia Funduszu Trójmorza. Jego inicjatorami były Polska i Rumunia⁹. W marcu 2019 roku w Luksemburgu podczas przygotowań do czwartego szczytu, który odbył się w czerwcu 2019 roku w Lublanie, Bank Gospodarstwa Krajowego i rumuński EximBank podpisały dokumenty intencyjne w sprawie powołania Funduszu Inwestycyjnego Inicjatywy Trójmorza. Szacowano wówczas, że do 2030 roku inwestycje w infrastrukturę państw należących do Inicjatywy mogą wynieść około 1 bln euro. Celem funduszu było zdobycie inwestorów, zarówno publicznych, jak i prywatnych, a także wsparcie finansowe wdrażania inwestycji¹⁰. Podczas tego szczytu Europejski Bank Inwestycyjny zadeklarował pomoc dla Funduszu Trójmorza, co dawało szansę na jego wzmocnienie¹¹.

Pierwszymi udziałowcami Funduszu była Polska i Rumunia z wpłatami wynoszącymi odpowiednio 500 mln euro i 20 mln euro. Wpłaty na rzecz Funduszu nastąpiły na przełomie lutego i marca 2020 roku. W 2020 roku dołączyły również Estonia, Łotwa, Chorwacja, Słowenia, Węgry i Bułgaria, a Litwa i Chorwacja w 2021 roku. Siedem z tych państw wpłaciło na rzecz Funduszu po 20 mln euro, a Słowenia 23 mln euro¹².

⁹ *Wystąpienie Prezydenta podczas Forum Biznesowego Trójmorza*, 17 IX 2018, [online] <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/art,523,wystapienie-prezydenta-podczas-forum-biznesowego-trojmorza.html>, 15 VII 2021; *Andrzej Duda na szczycie w Słowenii. Powołano do życia ważną inicjatywę*, [online] <https://wiadomosci.wp.pl/trojmorze-andrzej-duda-na-szczycie-w-slowenii-powolano-do-zycia-wazna-inicjatywe-6389013535860353a>, 2 VII 2019; *Panel 3SIIF & Investing Infrastructure for Growth*, 9 VII 2021, [online] <https://3seas.eu/event/online>, 15 VII 2021.

¹⁰ *Inicjatywa Trójmorza „złapała wiatr w żagle”*, 6 VI 2019, [online] <https://www.tvn24.pl/wiadomosci-ze-swiate,2/slowenia-szczyt-trojmorza,942556.html>, 2 VII 2019.

¹¹ *Inicjatywa Trójmorza...*

¹² *Croatia and Lithuania Join the 3SIIF, Additional Commitments to the Fund*, 1 II 2021, [online] <https://3siif.eu/news/croatia-and-lithuania-join-the-3siif-additional-commitments-to-the-fund>, 21 VII 2021; *Slovenia and Hungary Join the Three Seas Initiative Investment Fund*, 7 XII 2020, [online] <https://3siif.eu/news/slovenia-and-hungary-join-the-three-seas-initiative-investment-fund>, 21 VII 2021; *Bulgaria Joins the Three Seas Initiative Investment Fund*, 16 XII 2020, [online] <https://3siif.eu/news/bulgaria-joins-the-three-seas-initiative-investment-fund>, 21 VII 2021; *Estonia Commits to Invest in the Three Seas Initiative Investment Fund*, 16 IV 2020, [online] <https://3siif.eu/news/estonia-commits-to-invest-in-the-three-seas-initiative-investment-fund>, 21 VII 2021; *Estonia and Latvia Join the Three Seas Initiative Investment Fund*, 16 IX 2020, [online] <https://3siif.eu/news/estonia-and-latvia-join-the-three-seas-initiative-investment-fund>, 21 VII 2021.

Jak dotąd¹³ największym donatorem na rzecz Funduszu była Polska (750 mln euro). Wartość wpłaconych kwot wszystkich państw (bez inwestorów prywatnych) wyniosła 913 mln euro. Na podstawie umowy zawartej 26 lutego 2020 roku w Fundusz zainwestował również Amber Infrastructure (podmiot zarządzający Funduszem) w wysokości 10 mln euro, choć w praktyce do grudnia 2023 roku przekazano 5,1 mln euro¹⁴. W Funduszu Trójmorza pokładano zatem olbrzymie nadzieje na przyspieszoną realizację inwestycji w regionie, a powiększanie jego kapitału zakładowego świadczyło o zaufaniu wobec Inicjatywy i podmiotu zarządzającego Funduszem.

2. Indeks CEEplus

Kolejnym wydarzeniem świadczącym o rozwoju Inicjatywy Trójmorza była deklaracja prywatnych firm, w tym funduszy inwestycyjnych, o uruchomieniu funduszu giełdowego inwestującego w spółki Trójmorza. Już w styczniu 2019 roku podczas forum w Davos powstała Rada Biznesu Trójmorza skupiająca największe spółki z regionu, która miała umożliwić pozyskanie środków finansowych na inwestycje. We wrześniu 2019 roku na forum ekonomicznym w Krynicy podjęta została decyzja o uruchomieniu indeksu CEEplus, który po raz pierwszy został opublikowany 4 września 2019 roku przez Giełdę Papierów Wartościowych w Warszawie¹⁵. Spółki z regionu były postrzegane jako te ze stabilnym i przewidywalnym rozwojem, mniej ryzykownym niż na wschodnich rynkach wschodzących, lecz o większym wzroście niż w państwach Europy Zachodniej. Od tego czasu wartość indeksu ulegała wahaniom, z gwałtownym spadkiem podczas pandemii COVID-19 w 2020 roku. Po odzyskaniu wartości indeksu w 2021 roku nastąpił znaczny spadek od czasu rosyjskiego ataku na Ukrainę w 2022 roku. Wahania te były związane z globalnymi tendencjami, ale bliskość frontu ukraińskiego znacząco wpłynęła na spadek indeksu CEEplus¹⁶. Ważne podkreślenia jest to, że indeks Giełdy Papierów Wartościowych w Warszawie jest oparty na wartości portfela największych i najbardziej płynnych spółek notowanych na giełdach w Chorwacji, Czechach, Polsce, Rumunii, Słowacji, Słowenii i na Węgrzech. Umożliwia on inwestorom inwestowanie w całym regionie za pomocą jednego instrumentu, co jest dużym ułatwieniem. W celu promowania mniejszych rynków nałożono limity na wielkość udziału jednej

¹³ Stan na luty 2024 roku.

¹⁴ *Panel 3SIF...; U.S. Contributions to 3 Seas Investment Fund Are Smart, Strategic* [online] <https://www.heritage.org/global-politics/commentary/us-contributions-3-seas-investment-fund-are-smart-strategic>, 17 IX 2023 oraz na podstawie korespondencji e-mail z przedstawicielem Amber w grudniu 2023 (dostępne za pośrednictwem autorki).

¹⁵ M. Gębska, T. Pawłuszko, A. Borówka i J. Wilczek, *Three Seas: Building the Region*, Warsaw 2023, s. 13.

¹⁶ Tamże, s. 38, 43, 57; GPW Benchmark. Karta indeksu CEEplus, [online] <https://gpwbenchmark.pl/karta-indeksu?isin=PL9999998948>, 28 IX 2023; NASDAQ-USA, [online] <https://www.money.pl/gielda/swiat/nasdaq-usa.html>, 28 IX 2023; <https://www.money.pl/gielda/swiat/sp500-usa>, 28 IX 2023; DAX, [online] <https://www.money.pl/gielda/swiat/dax-niemcy.html>, 28 IX 2023; FTSE 250, [online] <https://www.money.pl/gielda/swiat/ftse250-wlk-brytania.html>, 28 IX 2023.

spółki i jednej giełdy w indeksie. Takie podejście jest zgodne z duchem liberalizmu gospodarczego i tworzy sprzyjające warunki do zrównoważonego rozwoju, bez dominacji wybranych podmiotów.

3. Współpraca ze Stanami Zjednoczonymi w latach 2016-2020

Równolegle z rozwojem Inicjatywy Trójmorza w wyniku jej własnych decyzji oraz współpracy z biznesem następowało zacieśnianie współpracy ze Stanami Zjednoczonymi. W lutym 2020 roku USA zadeklarowały wsparcie finansowe dla Inicjatywy w wysokości 1 mld dolarów (informacja przekazana przez sekretarza stanu USA Mike'a Pompeo) w ramach dwóch instytucji wspierających, którymi były: rządowa agencja rozwojowa DFC (US International Development Finance Corporation) oraz program Blue Dot Network (BDN). Pierwszy z podmiotów miał się koncentrować na projektach energetycznych na obszarze całego Trójmorza. DFC to instytucja finansowa ukierunkowana na wspieranie ekspansji Waszyngtonu na rynkach wschodzących, poprawę jakości życia i stymulowanie wzrostu w krajach rozwijających się. Deklaracja zaangażowania DFC w Trójmorze świadczy o zaznaczeniu amerykańskiej strefy wpływu, wzmacnianiu polityki zagranicznej i interesów bezpieczeństwa narodowego USA. Natomiast program Blue Dot Network to amerykańska odpowiedź na ofensywę infrastrukturalną Chin w różnych sektorach gospodarki na świecie. Jest planem rządowo-prywatnym, działającym zgodnie z wytycznymi G7, który finansuje inwestycje infrastrukturalne. Co więcej, 1 października 2020 roku Komisja Spraw Zagranicznych Izby Reprezentantów Kongresu USA przyjęła jednogłośnie ponadpartyjny konsensus – rezolucję – w sprawie Inicjatywy Trójmorza. Rezolucja podtrzymała poparcie Kongresu dla wydatków administracji USA na rzecz wsparcia finansowego Inicjatywy Trójmorza¹⁷. Obietnice wsparcia Inicjatywy środkami z USA dało nadzieję na przyspieszoną realizację jej celów.

O znaczącym zaangażowaniu USA w Inicjatywę świadczy obecność przedstawicieli wysokiego szczebla podczas szczytów Trójmorza. Standardem jest aktywne uczestnictwo Atlantic Council. Podczas pierwszego szczytu w sierpniu 2016 roku w Dubrowniku państwa Trójmorza zadeklarowały, że są otwarte na partnerskie projekty z podmiotami biznesowymi, państwowymi z całego świata, zainteresowanymi tą formą współpracy i szanującymi podstawowe wartości i zasady UE. Stwierdzono, że Inicjatywa została zaprojektowana jako format wzmacniający transatlantyckie więzi, a gospodarcze zaangażowanie USA w regionie zostało uznane za katalizator transatlantyckiego partnerstwa¹⁸. W drugim szczycie, który odbył się 6 lipca 2017 roku w Warszawie, gościem honorowym był prezydent USA Donald Trump. Wówczas pojawiła się propozycja utworzenia grupy 12 + 1, obejmującej państwa Trójmorza i dodatkowo

¹⁷ *U.S. International Development Finance Corporation Begins Operations*, [online] <https://www.dfc.gov/media/press-releases/us-international-development-finance-corporation-begins-operations>, 25 X 2021.

¹⁸ *About*, [online] <http://three-seas.eu/about/>, 13 V 2019; *Wspólna deklaracja w sprawie Inicjatywy Trójmorza*, 25 VIII 2016, [online] <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/art,105,wspolna-deklaracja-w-sprawie-inicjatywy-trojmorza.html>, 13 V 2019.

Stany Zjednoczone. Prezydent Trump w poszerzonym formacie zauważył możliwość budowania przeciwwagi dla Federacji Rosyjskiej w tej części Europy, np. przez sprzedaż amerykańskiego gazu¹⁹. Z kolei podczas trzeciego szczytu w Bukareszcie w 2018 roku odbyło się pierwsze Forum Biznesu, które Atlantic Council objął swoim patronatem²⁰. W czwartym szczycie Trójmorza w Lublanie w czerwcu 2019 roku uczestniczył minister energetyki USA, Rick Perry. Podczas szczytu 11 prezesów amerykańskich izb handlowych podpisało deklarację wsparcia działań na rzecz poprawy infrastruktury, zróżnicowanych i bezpiecznych źródeł energii oraz rozwoju cyfryzacji. Izby handlowe zadeklarowały gotowość wspierania zdefiniowania ról kluczowych interesariuszy, zapewnienia *know-how* oraz udzielenia pomocy w integracji biznesu, rządów i inwestorów, by w pełniejszy sposób realizować transgraniczne projekty w dziedzinie technologii, handlu, transportu, energii, rynku cyfrowego oraz cyberbezpieczeństwa²¹.

III. STAGNACJA W INICJATYWIE TRÓJMORZA I PIERWSZE ROZCZAROWANIA (LATA 2020-2021)

1. Współpraca z instytucjami finansowymi

Od 2020 roku Inicjatywa Trójmorza przeżywała okres stagnacji. Pierwszym tego powodem była pandemia COVID-19, która ograniczyła intensywność spotkań roboczych oraz przekierowała uwagę polityków na kwestie opieki zdrowotnej, wsparcie ludności i gospodarek państw podczas lockdownów. Pojawiły się w związku z tym pewne rozczarowania. Tytułem przykładu, podczas forum ekonomicznego w Karpaczu 8-9 września 2020 roku poinformowano, że udziałowcami Funduszu Trójmorza mają zostać wkrótce Europejski Bank Inwestycyjny i Bank Światowy. Z rozmowy z rzecznikiem Banku w Polsce wynika²², że podmiot ten nie planował i nadal nie planuje zwiększenia zaangażowania w państwach regionu Trójmorza poza ustalone wcześniej obszary ze względu na brak deklaracji takiej woli przez władze państw regionu oraz wysoki poziom rozwoju państw. Należy zatem wnioskować, że deklaracje z forum miały raczej charakter kurtuazyjny. Co więcej, na szczycie Trójmorza w Bukareszcie w 2023 roku Anna Bjerde (dyrektorka zarządzająca ds. operacyjnych Banku Światowego) omówiła potrzebę ściślejszej współpracy regionalnej, aby lepiej radzić sobie ze współczesnymi wyzwaniami i rozwiązywać złożone problemy przyszłości, zwracając uwagę na globalny

¹⁹ Ł. Lewandowski, *Trójmorze – ABC inicjatywy 12 państw unijnych*, [online] <https://www.euractiv.pl/section/polityka-regionalna/news/trojmorze-abc-inicjatywy-12-panstw-unijnych/>, 13 VI 2019.

²⁰ *Andrzej Duda na szczycie w Słowenii. Powołano do życia ważną inicjatywę*, [online] <https://wiadomosci.wp.pl/trojmorze-andrzej-duda-na-szczytie-w-slowenii-powolano-do-zycia-wazna-inicjatywe-6389013535860353a>, 2 VII 2019; *Panel 3.SIIF & Investing..*

²¹ *Izby handlowe z USA będą wspierać infrastrukturę, energetykę i cyfryzację państw Trójmorza*, 6 VI 2019, [online] <https://biznesalert.pl/inicjatywa-trojmorza-infrastruktura-energetyka-cyfryzacja/>, 23 VII 2023.

²² Rozmowa telefoniczna autorki z rzecznikiem 27 stycznia 2021 roku, potwierdzająca brak informacji na temat współpracy z mediami społecznościowymi i na stronach Banku Światowego.

kryzys klimatyczny i postępującą zieloną transformację, jednak żadne deklaracje w zakresie finansowania Funduszu czy też konkretnych projektów powiązanych z Inicjatywą Trójmorza nie pojawiły się²³.

2. Zaangażowanie Stanów Zjednoczonych w latach 2020-2021

Innym przykładem zawiedzionych nadziei było zaangażowanie USA w Inicjatywę. W kwestii uczestnictwa w szczytach oraz deklaracji Stany Zjednoczone pozostawały aktywne, jednak deklaracje nie przekładały się na realne działania. Z jednej strony, 8 maja 2020 roku jeden z najbardziej wpływowych think tanków na świecie, Heritage Foundation, opublikował raport, w którym określono siedem obszarów potencjalnej współpracy transatlantyckiej między USA a Europą, w myśl której jednym z nich miała być Inicjatywa Trójmorza. Z drugiej strony, coroczne szczyty nie przyniosły znaczących postępów w realizacji celów Inicjatywy. Tytułem przykładu, w piątym szczycie, który z powodu pandemii COVID-19 odbył się w formie hybrydowej (oficjalnie w Tallinie) w październiku 2020 roku, wziął udział sekretarz stanu USA, Mike Pompeo, oraz podsekretarz stanu USA ds. wzrostu gospodarczego, energii i środowiska, Keith Krach. W deklaracji kończącej obrady uczestnicy szczytu potwierdzili przestrzeganie szeroko uzgodnionych norm środowiskowych i społecznych oraz uznali je za pryncypia Trójmorza i Blue Dot Network²⁴. Podsekretarz stanu USA Keith Krach zadeklarował za-inwestowanie 1 mld dolarów z pierwszą transzą 300 mln dolarów w czystą infrastrukturę, opisaną w standardach Blue Dot dla dróg, portów, kolei, mostów, 5G i projektów energetycznych w Trójmorzu²⁵, w celu pobudzenia konsekwentnych inwestycji. Keith Krach obiecał sfinalizowanie inwestycji w grudniu 2020 roku, jednak do tej pory to nie nastąpiło. Przypuszczać można, że powodem rezygnacji z finansowania była zmiana na stanowisku prezydenta USA w styczniu 2021 roku i tym samym zmiana priorytetów administracji Joe Bidena, a także tylko deklaratywne wsparcie (bez pokrycia) pod koniec kadencji jego poprzednika. Co więcej, w czerwcu 2022 roku DFC i Fundusz Trójmorza uzgodniły warunki finansowania Funduszu w wysokości do 300 mln dolarów oraz zadeklarowały, że finansowanie zostanie sfinalizowane w 2022 roku, jednak do początku 2024 roku środki te nie zostały uruchomione²⁶. Zatem była to już druga zapowiedź niezrealizowanej inwestycji.

²³ Anna Bjerde's Video Message to the Three Seas Initiative Summit 2023, [online] <https://www.worldbank.org/en/news/video/2023/09/06/anna-bjerde-s-video-message-to-the-three-seas-initiative-summit-2023>, 15 II 2024.

²⁴ Blue Dot Network, [online] <https://www.state.gov/blue-dot-network/>, 20 VII 2023.

²⁵ Joint Statement, Tallin, 19 October 2020, [online] <https://media.voog.com/0000/0046/4166/files/FINAL%20Three%20Seas%20Joint%20Statement.pdf>, 20 VII 2023.

²⁶ Na stronach i w mediach społecznościowych Funduszu Trójmorza (<https://3siif.eu/>), BGK (największego inwestora Funduszu), Amber Infrastructure, DFC (<https://www.dfc.gov/>) nie ma potwierdzenia uruchomienia środków. Ostatnie informacje na temat możliwego zaangażowania pochodzą z 20 czerwca 2022 roku. Brak publicznego potwierdzenia przekazania tych środków oznacza, że nie zostały one przekazane. Zob. M. Gębska, T. Pawłuszko, A. Borówka, J. Wilczek, *Three Seas: Building*

Kolejne zawiedzione nadzieje pojawiły się po szóstym szczycie Trójmorza, który odbył się w lipcu 2021 roku w Sofii (Bułgaria). Uczestniczyła w nim szeroka delegacja amerykańska, w tym przedstawiciele Amerykańskiej Izby Gospodarczej w Bułgarii, Sekretarz Stanu USA ds. handlu, Gina M. Raimondo, przedstawiciele Senatu Stanów Zjednoczonych, a przede wszystkim w formie zdalnej swoje wystąpienie wygłosił prezydent Stanów Zjednoczonych, Joe Biden²⁷. Prezydent Biden i Gina M. Raimondo podczas swoich wystąpień podkreślili znaczenie wspólnych wartości, które leżą u podstaw współpracy, szczególnie w czasie pandemii COVID-19 i innych wyzwań globalnych, takich jak konieczność odbudowy gospodarek oraz strategie na rzecz przeciwdziałania zmianom klimatu. Ich zdaniem państwa Inicjatywy Trójmorza były dla USA ważnymi sojusznikami w zakresie bezpieczeństwa narodowego, co jest istotne z perspektywy NATO, były także kluczowymi partnerami w zakresie inwestycji i handlu²⁸. Minister ds. gospodarki Bułgarii, Kiril Petkov, zaznaczył, że podczas szczytu doszło do zawarcia umów w sprawie współpracy gazowej między Bułgarią a USA, toczyły się też dyskusje na temat poszerzenia współpracy między Bułgarią a amerykańskimi korporacjami: Google i Amazon. W spotkaniach uczestniczył stały admirał Inicjatywy, Ian Brzezinski, który w swoim wystąpieniu położył nacisk na kilka aspektów związanych z istnieniem Inicjatywy i sytuacją geopolityczną w regionie, a mianowicie:

1. Trójmorze jest bezprecedensową formą współpracy, zainicjowaną i prowadzoną przez państwa demokratyczne Europy Środkowo-Wschodniej. Jest projektem oddolnym i godnym zaufania, podnoszącym potencjał regionu w obszarze biznesu i parametrów geoeconomicznych, które są ważne dla samych państw, współpracy transatlantyckiej i dla globalnego środowiska inwestycyjnego.
2. Trójmorze realizuje wizję Europy niepodzielonej, bezpiecznej, prosperującej i wolnej. Daje możliwość zyskania odporności na sytuacje kryzysowe. Brak infrastruktury spowalnia wzrost gospodarki i możliwość szybkiej komunikacji między ludźmi, podtrzymuje niekorzystne uzależnienie od jednego dostawcy ropy i gazu.
3. Fundusz Trójmorza jest nowoczesnym partnerstwem publiczno-prywatnym, utworzonym w celu wzmocnienia rynku, jest też katalizatorem rozwoju infrastruktury. Stworzenie własnego funduszu finansującego inwestycje w sposób zarządzany komercyjnie, z uwzględnieniem wysokich stóp zwrotu inwestycji i bezpieczeństwa inwestycji, bez ingerencji polityków, jest bardzo zbliżonym sposobem działania do

the Region, Warsaw 2023, s. 58; *U.S. International Development Finance Corporation and the Three Seas Initiative Investment Fund Agree to Term Sheet for Up to US\$300 Million in Financing*, [online] <https://3siif.eu/news/u-s-international-development-finance-corporation-and-the-three-seas-initiative-investment-fund-agree-to-term-sheet-for-up-to-us300-million-in-financing>, 15 II 2024; *DFC and the Three Seas Initiative Investment Fund Agree to Term Sheet for Up to \$US 300 Million in Financing*, [online] <https://www.dfc.gov/media/press-releases/dfc-and-three-seas-initiative-investment-fund-agree-term-sheet-300-million>, 15 II 2024.

²⁷ *Opening of the Three Seas Initiative Summit in Sofia by the President of Bulgaria*, 9 VII 2021, [online] <https://3seas.eu/event/online>, 9 VII 2023; *Press Conference and Handover Ceremony of the Three Seas Flag to the Next Host of Initiative*, [online] <https://3seas.eu/event/online>, 9 VII 2023.

²⁸ *Panel 3SIIF & Investing...*

amerykańskich funduszy inwestycyjnych dla przedsiębiorstw, które angażowały się w Europie Środkowo-Wschodniej w latach 90. XX wieku.

4. Stany Zjednoczone z zaangażowaniem wspierają Inicjatywę Trójmorza, czego wyrazem jest fakt, że miesiąc po inauguracji prezydenta Joe Bidena jego nowo zatwierdzony Sekretarz Stanu, Antony Blinken, wygłosił na spotkaniu ministrów spraw zagranicznych Trójmorza zdecydowane poparcie dla tej Inicjatywy oraz jej funduszu.
5. Inicjatywa Trójmorza jest nastawiona na sukces. Spośród członków UE państwa Trójmorza charakteryzują się najwyższymi wskaźnikami zwrotu z bezpośrednich inwestycji zagranicznych, a 6 państw z najlepszymi wskaźnikami w UE należy do Inicjatywy Trójmorza i przyniosło stopę zwrotu wynoszącą między 7% a 11%.

Ian Brzezinski stwierdził, że Inicjatywa powstała we właściwym czasie, a realizacja jej celów jest pilna. Wspomniał również takie same – pozytywne – opinie administracji prezydenta Trumpa i prezydenta Bidena na temat Trójmorza oraz zacytował Joe Bidena, który mówił, że: *Inicjatywa przybliża region do europejskich instytucji, sprawiając, że spełnia się długo oczekiwany cel, jakim jest cała Europa wolna i doświadczająca pokoju.* To samo zdanie podzielił amerykański Kongres, który przyjął akty prawne wspierające Trójmorze i jej fundusz, a w 2021 roku rozważał przyjęcie kolejnych aktów prawnych umożliwiających inwestycje amerykańskiego rządu w obszarze cyfryzacji. Dodatkowo Ian Brzezinski wyraził nadzieję, że powyższe zobowiązania dyplomatyczne i finansowe zostaną podzielone przez inne państwa Europy Zachodniej, w tym przez Niemcy. Na zakończenie stwierdził, że powołanie tego podmiotu spowodowało powstanie siły geoeconomicznej i wielu możliwości, które nie powinny być zignorowane przez rynek. Współpraca w jej ramach powoduje uwolnienie korzyści i zasługuje na geopolityczną, geoeconomiczną i komercyjną uwagę inwestorów. W szczycie uczestniczyła też Michelle Czarniak, zastępca dyrektora amerykańskiego podmiotu DFC²⁹. Interesujące jest to, że DFC jako nowo powstały podmiot (z perspektywy 2021 roku była to najmłodsza agencja rozwojowa USA) nigdy wcześniej nie uczestniczył w delegacjach zagranicznych, co zostało uznane za wyjątkowo ważny kierunek działania w polityce USA. Michelle Czarniak zadeklarowała, że z punktu widzenia amerykańskich interesów i polityki zagranicznej priorytetowe jest finansowanie projektów z szeroko pojętego obszaru bezpieczeństwa energetycznego w Trójmorzu, głównie w państwach uzależnionych od importu źródeł energii, wrażliwych na zmienność dostaw czy też wahania cen.

Szczyt zakończył się zapowiedzią kontynuacji zaangażowania USA w formie deklaratywnej, przypomniał o amerykańskiej strefie wpływów mającej być równowagą dla inwestycji z Chin, a także o szansie, jaką niesie wspólne działanie na rzecz realizacji celów geopolitycznych i geoeconomicznych, jednak nie spowodował on progresu w sferze konkretnych działań. Przyniósł głównie rozczarowanie z powodu niespełnionych obietnic finansowych ze strony USA.

²⁹ Overview, [online] <https://www.dfc.gov/who-we-are/overview>, 15 VII 2023.

3. Priorytetowe projekty inwestycyjne w latach 2020-2021

Podczas trzeciego szczytu Inicjatywy Trójomorza w Bukareszcie w 2018 roku stworzono po raz pierwszy listę priorytetowych projektów połączeń międzysystemowych, a więc inwestycji, które mają być realizowane w Trójomorzu z finansowaniem z różnych źródeł, w tym z Funduszu Trójomorza. Wybrano wówczas 48 projektów z sektora energetyki, cyfryzacji i transportu. Do końca 2021 roku liczba projektów wzrosła do 90, a ich szacunkowa wartość wyniosła 180,9 mld euro³⁰. Od początku funkcjonowania Funduszu do połowy 2021 roku 131 projektów zostało zgłoszonych do potencjalnego finansowania ze źródeł Funduszu, choć tylko część z nich uznano za priorytetowe. Na etapie wstępnego przeglądu wytypowano 44 projekty do kolejnego etapu kontroli przygotowania, a 34 odrzucono. Na etapie szczegółowego przeglądu znajdowało się 11 projektów z decyzją przeniesienia do kolejnego etapu, a kolejne 34 projekty zostały na tym etapie odrzucone. Tylko jeden projekt był na etapie przygotowania wstępnych dokumentów wdrożeniowych, a kolejne 4 projekty zostały odrzucone. Zaledwie jeden projekt był na etapie wdrażania, a dwa zostały już zakończone³¹.

W okresie stagnacji Inicjatywy Trójomorza ze środków Funduszu sfinansowane zostały pierwsze trzy inwestycje. Były nimi: Cargounit (Polska), centra danych wykorzystujące zieloną energię (Estonia) oraz platforma produkcji energii odnawialnej (Czechy, Słowacja i Bułgaria). Projekty te pochłonęły mniej niż 45% środków zgromadzonych przez Fundusz, biorąc pod uwagę czas ich zatwierdzenia³².

Cargounit to największe polskie przedsiębiorstwo zajmujące się wynajmem lokomotyw i jedne z największych tego typu podmiotów w UE, prowadzi też usługi serwisowe związane z lokomotywami. Celem doinwestowania środkami z Funduszu było umożliwienie długoterminowej współpracy w formie umów leasingowych ze spółkami specjalizującymi się w obrocie towarów. Umowa inwestycyjna między Cargounit a Funduszem została podpisana w listopadzie 2020 roku.

Druga inwestycja ze środków Funduszu, czyli centra danych wykorzystujące zieloną energię, ulokowana w Tallinie, ma za zadanie obsługi potrzeb obliczeniowych i pamięci masowej w Estonii, z możliwością rozszerzenia na inne państwa Trójomorza. Zgodnie z założeniami centrum ma generować dochody dzięki umowom z korporacjami. Umowa inwestycyjna z Funduszem została podpisana w grudniu 2020 roku³³.

Z kolei trzecią inwestycją z Funduszu było przedsiębiorstwo Enery. Zajmuje się ono produkcją energii odnawialnej w Czechach, w Bułgarii i na Słowacji, z możliwością rozszerzenia na inne państwa Trójomorza. Zgodnie z założeniami przedsiębiorstwo ma

³⁰ Tamże.

³¹ Tamże.

³² *Panel 3SIIF & Investing...*

³³ *Panel 3SIIF & Investing...; Three Seas Initiative Investment Fund Makes Its First Digital Investment*, 2 XII 2020, [online] <https://www.amberinfrastructure.com/news/press-releases/2020/three-seas-initiative-investment-fund-makes-its-first-digital-investment/>, 22 VII 2023; *Greenenergy Data Center – 3SIIF*, [online] <https://www.amberinfrastructure.com/our-sectors/case-studies//greenenergy-data-centers-3siif/>, 22 VII 2023.

generować dochody dzięki cłom i innym dochodom opartym na dotacjach. Umowa inwestycyjna z Funduszem została podpisana w maju 2021 roku³⁴.

Podsumowując zagadnienie priorytetowych inwestycji, należy stwierdzić, że do końca 2021 roku sfinansowano ze środków Funduszu Trójmorza zaledwie trzy inwestycje ważne dla rozwoju gospodarczego Trójmorza. Powodem powolnego tempa wydawania środków z Funduszu był niedobór środków finansowych w Funduszu i niewystarczająco prawidłowo przygotowane projekty.

IV. OŻYWIENIE INICJATYWY TRÓJMORZA W LATACH 2022-2023

1. Atak Federacji Rosyjskiej na Ukrainę

Od początku 2022 roku aktywność Trójmorza wzrosła, podobnie jak znaczenie tej formy współpracy dla regionu. Paradoksalnie czynnikiem ożywiającym Inicjatywę był pełnoskalowy atak Federacji Rosyjskiej na Ukrainę. To wydarzenie wskazało na wspólne zagrożenie zewnętrzne i uwypukliło konkretne problemy w regionie, takie jak np. uzależnienie energetyczne od Rosji, niedobory infrastrukturalne, przerwane łańcuchy dostaw czy cyberzagrożenia. Pobudziło ono do współpracy zwłaszcza państwa zlokalizowane w pobliżu Rosji i Ukrainy. Zainteresowanie Ukrainy Inicjatywą Trójmorza było widoczne już wcześniej. W dniach 10-11 października 2020 roku prezydent Ukrainy Wołodymyr Zełenski zadeklarował utworzenie parlamentarnego zespołu roboczego „Międzymorze”, mającego na celu zbliżenie Ukrainy do Unii Europejskiej, pogłębienie współpracy między stronami i przyszłe członkostwo w Inicjatywie Trójmorza. Ten ostatni cel był deklarowany przez prezydenta Ukrainy od 2021 roku. Po ataku Rosji w lutym 2022 roku, oprócz wsparcia w formie przyjmowania osób opuszczających Ukrainę, prac nad pakietem sankcji przeciwko Rosji, wsparcia mentalnego dla Ukrainy i jej ludności, państwa Trójmorza zweryfikowały swoje priorytety. Za najważniejsze uznano projekty energetyczne.

Wsparcie dla Ukrainy zostało wyraźnie zaznaczone podczas siódmego szczytu w czerwcu 2022 roku w Rydze. Stwierdzono wówczas, że wojna Rosji na Ukrainie zmieniła geografę gospodarczą regionu Trójmorza.

Nasza energia, transport i łączność cyfrowa znajdują się teraz w centrum uwagi. W naszym regionie pilnie potrzebne są nowe źródła i możliwości energetyczne, abyśmy mogli nadal się rozwijać i zachować odporność. Teraz, bardziej niż kiedykolwiek, kluczowe znaczenie ma rozwój silnej synergii między sektorem publicznym i prywatnym. Zrównoważona i godna zaufania łączność jest kluczem do nowych możliwości i odporności na konfrontacje³⁵.

³⁴ Panel 3SIIF & Investing...; 3SIIF Makes Its First Energy Investment, [online] <https://www.amberinfrastructure.com/news/press-releases/2021/3siif-makes-its-first-energy-investment/>, 15 II 2024; 3SIIF Makes Its Inaugural Investment, Cargounit, [online] <https://www.amberinfrastructure.com/news/press-releases/2020/3siif-makes-its-inaugural-investment-cargounit/>, 15 II 2024.

³⁵ Riga Summit 2022, [online] <https://3seas.eu/about/past-summits/riga-summit-2022>, 16 II 2024.

Prezydent Łotwy Egils Levits stwierdził również, że: *Ukraina jest demokratycznym państwem europejskim, ponieważ walczy o wspólne wartości podzielane przez nas wszystkich – przez wszystkie demokratyczne państwa. Europa jest niekompletna bez Ukrainy, dlatego uważamy, że Ukraina powinna otrzymać status kandydata do UE*³⁶.

Państwa wyraziły swoją solidarność z walczącą Ukrainą i gotowość do wsparcia jej odbudowy. W deklaracji kończącej szczyt państwa podkreśliły, że priorytetem Inicjatywy pozostaje współpraca gospodarcza i wzmocnienie UE, jej spójności. W świetle agresji militarnej Rosji na Ukrainę i ówczesnej sytuacji geopolitycznej uznani na arenie międzynarodowej eksperci sektorowi omówili trendy rozwoju gospodarczego regionu, środowisko inwestycyjne, dywersyfikację szlaków i źródeł dostaw energii, innowacyjne rozwiązania w zakresie transformacji mobilności i logistyki, a także rolę cyfryzacji we wzmacnianiu odporności regionu i promowaniu zrównoważonego rozwoju. Konsekwencją i dopełnieniem wsparcia udzielonego Ukrainie było nadanie jej statusu partnera uczestniczącego podczas szczytu w Bukareszcie w 2023 roku.

Atak Rosji na Ukrainę zdefiniował wspólnego wroga, doprowadził do integracji regionu (wyjątkami wciąż przyjaznymi w stosunku do Rosji okazały się np. Węgry i Słowacja), zmiany priorytetów na obszar energetyki, intensyfikacji rozważań na temat możliwości współpracy państw UE w zakresie rozwoju wspólnego przemysłu obronnego i łączenia tych działań w Trójmorzu, które jest jednocześnie wschodnią flanką NATO.

2. Deklaracje o inwestycjach Stanów Zjednoczonych od 2022 roku

Siódmy szczyt w czerwcu 2022 roku przywrócił nadzieję Inicjatywy na większe wsparcie ze strony Stanów Zjednoczonych. Była nią deklaracja przez stronę amerykańską inwestycji 300 mln dolarów w Fundusz Trójmorza (niestety dotąd niezrealizowana), podnosząca wiarygodność Funduszu (o ile obietnice zostaną zrealizowane) i oznaczająca ponadpartyjne poparcie dla Trójmorza wśród polityków w USA. Dodatkowo amerykańska korporacja Google ogłosiła przyznanie grantu w wysokości 5 mln dolarów na wsparcie organizacji społeczeństwa obywatelskiego przyczyniających się do rozwoju umiejętności cyfrowych ludności i wzmacniania konkurencyjności regionu. W formie zdalnej w szczycie uczestniczyli reprezentanci Japonii i Wielkiej Brytanii, co uznano za szansę na wsparcie inwestycyjne Inicjatywy i jej Funduszu, co było ważne dla autorów 91 projektów, które znalazły się na liście priorytetowych projektów połączeń międzysystemowych, opublikowanych na oficjalnej stronie internetowej Inicjatywy. W szczycie w Rydze wzięli udział przedstawiciele sieci AmCham, czyli Amerykańskiej Izby Handlowej, potwierdzając swoje zainteresowanie biznesem i inwestycjami. Gospodarz spotkania, prezydent Egils Levits wysoko ocenił kolejną zapowiedź Stanów Zjednoczonych o wniesieniu wkładu do Funduszu Trójmorza, twierdząc, że świadczy to o zainteresowaniu USA rozwojem regionu i sile więzi transatlantyckich³⁷.

³⁶ Tamże.

³⁷ Tamże.

3 Priorytetowe inwestycje z Funduszu Trójmorza i rozszerzenie Inicjatywy o Grecję

W latach 2022-2023 zostały sfinansowane kolejne dwie inwestycje z udziałem środków z Funduszu Trójmorza, ogłoszone jako czwarty i piąty projekt Trójmorza podczas szczytu w Rydze. Były nimi: port Burgas w Bułgarii³⁸ oraz R.Power S.A. (przedsiębiorstwo z Polski zajmujące się energią odnawialną)³⁹. Powyższe inwestycje świadczą o kontynuacji działania Funduszu, jednak nadal w dość powolnym tempie. Realne przedsięwzięcia nie nadążają za potrzebami i priorytetami. Powodem tej sytuacji jest niedobór środków Funduszu, czego skutkiem jest konieczność finansowania inwestycji za pomocą środków własnych państw czy też z budżetu UE.

Szczyt w Bukareszcie we wrześniu 2023 roku przyniósł kontynuację deklaracji o wsparciu Ukrainy i włączaniu jej w projekty inwestycyjne, a tym samym odbudowę po zakończeniu konfliktu z Rosją. Wspominali o tym przedstawiciele Stanów Zjednoczonych. Dodatkowo przed samym szczytem zapowiedziano możliwość utworzenia drugiego funduszu w ramach Trójmorza, nastawionego szczególnie na innowacje (Fundusz Innowacji), działającego we współpracy z pierwotnym Funduszem Trójmorza. Ze wstępnego projektu wynika, że fundusz mógłby obejmować kilka obszarów i finansować wspólne projekty innowacyjne, nowe technologie niezbędne dla innowacji, a także pełnić rolę integrującą decydentów, przedsiębiorców i naukowców.

Kolejnym wydarzeniem ożywiającym Inicjatywę było przyłączenie się do niej Grecji, ogłoszone podczas ósmego szczytu Inicjatywy we wrześniu 2023 roku w Bukareszcie. Grecja otworzyła Inicjatywę na czwarte morze, czyli Morze Egejskie/Śródziemne, co ma ogromne znaczenie strategiczne, geopolityczne i geoeconomiczne. Grecja jako państwo umiejscowione w pobliżu Bosforu ułatwia dostęp do Turcji, Azji Środkowej, do Morza Czarnego, do Europy Wschodniej i na Bałkany. Jest to ważne ze względu na możliwości transportu utrudnione po agresji Rosji na Ukrainę, ale również w związku z możliwościami transportu w samej Inicjatywie poprzez drogę Via Carpatia, która mogłaby prowadzić do Salonik. Mimo że formuła Inicjatywy Trójmorza nie obejmuje i nie przewiduje kooperacji w wymiarze militarnym, choć państwa Inicjatywy w większości (oprócz Austrii) współpracują ze sobą w ramach NATO i częściowo w ramach Bukaresztańskiej Dziewiątki, Grecja jest ważnym państwem dla USA i NATO, korzystających z greckiego portu w Aleksandropolis, ale też ze szlaków kolejowych i drogowych dla wielu transportów zbrojeniowych do Ukrainy. Z Aleksandropolis transportowane są wojska NATO do baz w Bułgarii i Rumunii oraz na ćwiczenia w Europie

³⁸ 3SIIF Makes Its First Investment in the Port Sector, 22 VI 2022, [online] <https://3siif.eu/news/3siif-makes-its-first-investment-in-the-port-sector>, 20 II 2024; R.Power Raises €150 Million Investment and Welcomes the Three Seas Initiative Investment Fund as a New Investor, 10 II 2023, [online] <https://3siif.eu/news/r-power-raises-e150-million-investment-and-welcomes-the-three-seas-initiative-investment-fund-as-a-new-investor>, 20 II 2024.

³⁹ EBRD Invests Alongside the Three Seas Initiative Investment Fund in R.Power, 23 X 2023, [online] <https://3siif.eu/news/ebird-invests-alongside-the-three-seas-initiative-investment-fund-in-r-power>, 20 II 2024.

Południowo-Wschodniej. Grecja domyka zatem wschodnią flankę NATO od strony południowej. Jest wreszcie istotna dla bezpieczeństwa energetycznego Europy, gdyż uzupełnia od południa gazowy Korytarz Północ-Południe, dzięki inwestycjom FSRU (Floating Storage Regasification Unit) oraz gazociągowi Transadriatyckiemu (TAP). Z kolei przynależność do Inicjatywy to możliwość przyspieszonego rozwoju dla Grecji, która przeżywała od pierwszej dekady XXI wieku poważne trudności ekonomiczne, czego skutkiem była konieczność wprowadzenia reform gospodarczych, ale także która doprowadziła do znacznego uzależnienia się Grecji od inwestycji z Chin i m.in. dzierżawy portu w Pireusie od 2008 roku. Dostęp do większej ilości europejskich środków finansowych oraz tych płynących z USA po przyłączeniu się do Inicjatywy daje szansę Grecji na ograniczenie wpływów Chin w tym ważnym strategicznie regionie Europy.

ZAKOŃCZENIE

Inicjatywa Trójmorza była pomysłem amerykańskim, tworzonym i realizowanym przy wsparciu podmiotów z sektora energetycznego, zaproponowanym prezydentom Polski i Chorwacji. Osoby te zaangażowały się w jej rozwój i przyjęły ją jako znak rozpoznawczy swoich kadencji i działalności politycznej w kraju i regionie. Autorzy inicjatywy trafnie rozpoznali wspólne niedomogi gospodarcze i żywotne interesy regionu, jakimi były przezwyciężenie niedorozwoju infrastruktury i peryferyjności gospodarczej regionu w stosunku do lepiej rozwiniętych państw UE.

Inicjatywa Trójmorza jest stosunkowo nowym podmiotem powołanym na rzecz współpracy w Europie głównie na osi północ-południe. Organizacja ewoluowała od etapu nowości i rozwoju do ukształtowania tożsamości oraz odrębności Inicjatywy, doświadczając czasowej stagnacji i ponownego ożywienia. Przechodzenie kolejnych etapów rozwoju dokonywało się pod wpływem podejmowanych decyzji przez Inicjatywę, które warunkowane były wydarzeniami i zjawiskami zewnętrznymi i wewnętrznymi. Impulsem rozwojowym niewątpliwie było utworzenie Funduszu Trójmorza i sfinansowanie pierwszych inwestycji, zaangażowanie USA oraz wsparcie udzielone Ukrainie i Mołdawii w formie partnerstwa. Szczególne znaczenie ma przeorientowanie celów inwestycyjnych na projekty włączające Ukrainę i jej odbudowę po ataku Rosji, a także rozszerzenie Inicjatywy o Grecję. Obszarami świadczącymi o problemach w Inicjatywie, spowolnieniu jej działania i zawiedzionych nadziejach były: niespełnione obietnice o finansowaniu Inicjatywy przez USA, skromna liczba wdrożonych projektów współfinansowanych z Funduszu Trójmorza i pandemia COVID-19.

Należy pamiętać, że Inicjatywa Trójmorza nie jest organizacją międzynarodową, ale forum współpracy, głównie na poziomie prezydenckim, z dość ubogim zaangażowaniem rządów. Oznacza to ograniczone realne zdolności realizacji jej celów. O przyszłości Inicjatywy będzie decydować zaangażowanie państw, które powinno być równe. Potrzebna jest intensywniejsza aktywność rządów i prywatnych przedsiębiorstw, współfinansujących inwestycje. Na przyszłość formatu wpływ mieć będą też izby handlowe, agencje rozwoju regionalnego, a także think tanki szerzące wiedzę na temat

wspólnych interesów państw. Niemale znaczenie będzie mieć ogólna sytuacja geopolityczna w regionie, a konkretnie dalsze wsparcie mentalne USA dla Inicjatywy i realizacja jej obietnic finansowych, długość konfliktu na terenie Ukrainy i skala jej zniszczeń oraz solidarność państw w obszarze wsparcia militarnego i gospodarczego w czasie jego trwania. Pozytywnie na przyszłość Inicjatywy może wpłynąć zaangażowanie się nowych, nie tylko europejskich inwestorów w Fundusz Trójmorza, silna politycznie i ekonomicznie Unia Europejska oraz stabilna giełda w regionie wraz z indeksem CEEplus. Paradoksalnie może być to również słabnąca rola Polski w Trójmorzu, która dotąd była postrzegana jako narzucająca swoją wizję Inicjatywy innym państwom regionu. Duże nadzieje na pozyskanie finansów na inwestycje pokładane są w Japonii, która podczas wileńskiego szczytu w kwietniu 2024 roku dołączyła jako partner strategiczny. Już od 1952 roku Japonia jest oficjalnym sojusznikiem USA, intensywnie współpracującym w obszarze politycznym, militarnym i gospodarczym. Wspólnym celem bezpieczeństwa jest sprostanie wyzwaniom coraz bardziej asertywnej polityce Chin i ekspansja gospodarcza w Trójmorzu, a także przeciwdziałanie zagrożeniom płynącym ze strony Korei Północnej.

Inicjatywa wzmacnia Unię Europejską jako podmiot dzięki realizacji jej celów gospodarczych. Widoczne jest szerokie partnerstwo z USA, niechęć większości państw Inicjatywy wobec Rosji oraz nieufność i ostrożność wobec aktywności Chin w regionie, szczególnie od czasu agresji Rosji na Ukrainę.

Inicjatywa Trójmorza stoi obecnie na rozdrożu. Po etapie nowości, charakteryzującym się dużym poziomem entuzjazmu i pokładanych nadziei, przyszedł czas weryfikacji jej deklaracji z dorocznych szczytów i sprawdzenia, czy jej istnienie ma sens, czy przyniesie realną wartość dodaną dla regionu. Jej powstanie było konsekwencją zaangażowania i zaznaczeniem amerykańskiej strefy wpływów, prowadzących do ograniczenia inwestycji z Chin i stworzenia przeciwwagi dla Inicjatywy Pasa i Szlaku. Z deklaracji amerykańskich wynika, że USA chętniej zaangażuje się w projekty inwestycyjne włączające Ukrainę, a nie obejmujące jedynie dotychczasowe państwa Trójmorza. Pełnoskalowy atak Rosji na Ukrainę uwidocznił wspólne zagrożenie dla egzystencji państw będących w obszarze zainteresowania Rosji, uzależnienie energetyczne wielu państw regionu i konieczność aktualizacji priorytetowych projektów inwestycyjnych na rzecz szybszego niwelowania tego uzależnienia i budowania odporności na wstrząsy geopolityczne i gospodarcze.

BIBLIOGRAFIA

- 3SIIF Makes Its First Energy Investment*, [online] <https://www.amberinfrastructure.com/news/press-releases/2021/3siif-makes-its-first-energy-investment/>.
- 3SIIF Makes Its First Investment in the Port Sector*, 22 VI 2022, [online] <https://3siif.eu/news/3siif-makes-its-first-investment-in-the-port-sector>.
- 3SIIF Makes Its Inaugural Investment, Cargounit*, [online] <https://www.amberinfrastructure.com/news/press-releases/2020/3siif-makes-its-inaugural-investment-cargounit/>.

- EBRD Invests Alongside the Three Seas Initiative Investment Fund in R.Power*, 23 X 2023, [online] <https://3siif.eu/news/ebird-invests-alongside-the-three-seas-initiative-investment-fund-in-r-power>.
- About*, [online] <http://three-seas.eu/about/>.
- Andrzej Duda na szczycie w Słowenii. Powołano do życia ważną inicjatywę*, [online] <https://wiadomosci.wp.pl/trojmorze-andrzej-duda-na-szczycie-w-slowenii-powolano-do-zycia-wazna-inicjatywe-6389013535860353a>.
- Anna Bjerde's Video Message to the Three Seas Initiative Summit 2023*, [online] <https://www.worldbank.org/en/news/video/2023/09/06/anna-bjerde-s-video-message-to-the-three-seas-initiative-summit-2023>.
- Bajda P., *Stanowisko Czech i Słowacji wobec Inicjatywy Trójmorza*, „Sprawy Międzynarodowe” 2020, vol. 2, <https://doi.org/10.35757/sm.2020.73.2.03>.
- Baziur G., *Trójmorze jako koncepcja bezpieczeństwa i rozwoju ekonomicznego Europy Wschodniej*, „Przegląd Geopolityczny” 2018, vol. 23.
- Blue Dot Network*, [online] <https://www.state.gov/blue-dot-network/>.
- Brânda O.-E., *The Three Seas Initiative – A New Role for Romania?*, [w:] *Defense Resources Management in the 21st Century*, red. M. Popa, Braşov 2018.
- Bulgaria Joins the Three Seas Initiative Investment Fund*, 16 XII 2020, [online] <https://3siif.eu/news/bulgaria-joins-the-three-seas-initiative-investment-fund>.
- Chojan A., *The United States on the Three Seas Initiative*, „Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej” 2020, vol. 3, <https://doi.org/10.36874/RIESW.2019.3.5>.
- Completing Europe from the North-South Corridor to Energy, Transportation, and Telecommunications Union*, Washington 2014.
- Creţu V., Ardeleanu D., *The Revival of the Intermarium Geopolitical Project – The Three Seas Initiative and Bucharest 9 Format*, „Romanian Intelligence Studies Review” 2019, vol. 19-20.
- Croatia and Lithuania Join the 3SIIF, Additional Commitments to the Fund*, 1 II 2021, [online] <https://3siif.eu/news/croatia-and-lithuania-join-the-3siif-additional-commitments-to-the-fund>.
- Czernicka M., *Trójmorze w bułgarskiej polityce bezpieczeństwa*, „Przegląd Geopolityczny” 2018, vol. 26.
- Dahl M., *Evolution of Germany's Stance Regarding the Three Seas Initiative*, „Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej” 2019, vol. 3, <https://doi.org/10.36874/RIESW.2019.3.4>.
- DAX*, [online] <https://www.money.pl/gielda/swiat/dax-niemcy.html>.
- DFC and the Three Seas Initiative Investment Fund Agree to Term Sheet for up to \$US 300 Million in Financing*, [online] <https://www.dfc.gov/media/press-releases/dfc-and-three-seas-initiative-investment-fund-agree-term-sheet-300-million>.
- Dottori G., *Il Trimarium danneggia l'Italia*, „Limes. Rivista Italiana di Geopolitica” 2017, vol. 12.
- Dziewiałtowski-Gintowt B., *Macedonia Północna wobec Inicjatywy Trójmorza – wymiar polityczny, gospodarczy i wojskowy*, „Wschodnioznawstwo” 2019, vol. 13.
- Estonia and Latvia Join the Three Seas Initiative Investment Fund*, 16 IX 2020, [online] <https://3siif.eu/news/estonia-and-latvia-join-the-three-seas-initiative-investment-fund>.
- Estonia Commits to Invest in the Three Seas Initiative Investment Fund*, 16 IV 2020, [online] <https://3siif.eu/news/estonia-commits-to-invest-in-the-three-seas-initiative-investment-fund>.

- Fried D., Brzezinski I., Mosbacher G., *Fried, Mosbacher, Brzezinski: What Is the Three Seas Initiative? From Vision to Action*, [online] <https://trimarium.pl/en/fried-mosbacher-brzezinski-what-is-the-three-seas-initiative-from-vision-to-action/>.
- FTSE250, [online] <https://www.money.pl/gielda/swiat/ftse250-wlk-brytania.html>.
- Gębska M., Drab L., Marszałek M., *Bezpieczeństwo w wymiarze geopolitycznym, militarnym i społeczno-gospodarczym państw Inicjatywy Trójmorza. Współczesność i perspektywy*, Warszawa 2021.
- Gębska M., Lewandowski P., *Geoeconomic Leaders Among the Three Seas Initiative Countries, part 2: Research Results*, „European Research Studies Journal” 2022, vol. 1.
- Gębska M., Pawluszko T., Borówka A., Wilczek J., *Three Seas: Building the Region*, Warsaw 2023.
- Gębska M., *Ekonomiczny wymiar bezpieczeństwa państw Inicjatywy Trójmorza. Teoria i praktyka*, Warszawa 2022.
- Górka M., *The Three Seas Initiative as a Political Challenge for the Countries of Central and Eastern Europe*, „Politics in Central Europe” 2018, vol. 3, <https://doi.org/10.2478/pce-2018-0018>.
- GPW Benchmark. Karta indeksu CEEplus, [online] <https://gpwbenchmark.pl/karta-indeksu?isin=PL9999998948>.
- Greenergy Data Center – 3SIIF, [online] <https://www.amberinfrastructure.com/our-sectors/case-studies/greenergy-data-centers-3siif/>.
- Grgić G., *The Changing Dynamics of Regionalism in Central and Eastern Europe: The Case of the Three Seas Initiative*, „Geopolitics” 2021, vol. 28, <https://doi.org/10.1080/14650045.2021.1881489>.
- Héjj D., *Czy bez dostępu do morza Węgry przylączą się do Trójmorza?*, „Sprawy Międzynarodowe” 2020, vol. 2, <https://doi.org/10.35757/sm.2020.73.2.0.4>.
- Héjj D., *The Three Seas Initiative in the Foreign Affairs Policy of Hungary*, „Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej” 2019, vol. 3, <https://doi.org/10.36874/RIESW.2019.3.7>.
- Inicjatywa Trójmorza w wymiarze historycznym, geopolitycznym i gospodarczym*, red. A. Zbarszewska, B. Dziewiałtowski-Gintowt, Poznań 2019.
- Inicjatywa Trójmorza „złapała wiatr w żagle”*, 6 VI 2019, [online] <https://www.tvn24.pl/wiadomosci-ze-swiate,2/slowenia-szczyt-trojmorza,942556.html>.
- Izby handlowe z USA będą wspierać infrastrukturę, energetykę i cyfryzację państw Trójmorza*, 6 VI 2019, [online] <https://biznesalert.pl/inicjatywa-trojmorza-infrastruktura-energetyka-cyfryzacja/>.
- Joint Statement, Tallin, 19 October 2020*, [online] <https://media.voog.com/0000/0046/4166/files/FINAL%20Three%20Seas%20Joint%20Statement.pdf>.
- Konteksty dla Trójmorza. Turcja, Bałkany Zachodnie i Europa Środkowa w polityce międzynarodowej*, red. K.W. Olszowska, Kraków 2020.
- Kowal P., Orzelska-Stączek A., *Inicjatywa Trójmorza. Geneza, cele i funkcjonowanie*, Warszawa 2019.
- Lewandowski Ł., *Trójmorze – ABC inicjatywy 12 państw unijnych*, [online] <https://www.euractiv.pl/section/polityka-regionalna/news/trojmorze-abc-inicjatywy-12-panstw-unijnych/>.

- NASDAQ-USA, [online] <https://www.money.pl/gielda/swiat/nasdaq-usa.html>, [online] <https://www.money.pl/gielda/swiat/sp500-usa>.
- Opening of the Three Seas Initiative Summit in Sofia by the President of Bulgaria*, 9 VII 2021, [online] <https://3seas.eu/event/online>.
- Orzelska-Stączek A., Ukielski P., *Inicjatywa Trójomorza z perspektywy jej uczestników*, Warszawa 2020.
- Overview*, [online] <https://www.dfc.gov/who-we-are/overview>.
- Panel 3SIIF & Investing Infrastructure for Growth*, 9 VII 2021, [online] <https://3seas.eu/event/online>.
- Pawluszko T., *The Rise of Geopolitics in Poland and Eastern Europe: The Three Seas and the Bucharest Nine Initiatives*, „The Copernicus Journal of Political Studies” 2021, vol. 1, <https://doi.org/10.12775/CJPS.2021.001>.
- Press Conference and Handover Ceremony of the Three Seas Flag to the Next Host of Initiative*, [online] <https://3seas.eu/event/online>.
- R.Power Raises €150 Million Investment and Welcomes the Three Seas Initiative Investment Fund as a New Investor*, 10 II 2023, [online] <https://3siif.eu/news/r-power-raises-e150-million-investment-and-welcomes-the-three-seas-initiative-investment-fund-as-a-new-investor>.
- Reginia-Zacharski J., *Obszary bezpieczeństwa Inicjatywy Trójomorza*, „Sprawy Międzynarodowe” 2020, vol. 2, <https://doi.org/10.35757/sm.2020.73.2.11>.
- Riga Summit 2022*, [online] <https://3seas.eu/about/past-summits/riga-summit-2022>.
- Rogozińska A., *Dziwiątka Bukareszteńska i Idea Trójomorza jako inicjatywy wzmacniające bezpieczeństwo Europy Środkowo-Wschodniej*, [w:] *Polityka Federacji Rosyjskiej i jej konsekwencje dla bezpieczeństwa międzynarodowego*, red. M. Banasik, Warszawa 2019.
- Roszkowski W., *Orzeł, lew i krzyż. Historia i kultura krajów Trójomorza*, t. 1, Kraków 2022.
- Rotaru V., Umland A., *How Romania and Poland Can Strengthen NATO and the EU: Two New Cooperation Initiatives Could Improve Regional Security*, „Foreign Affairs” 2017, [online] <https://www.foreignaffairs.com/articles/central-europe/2017-11-10/how-romania-and-poland-can-strengthen-nato-and-eu>.
- Shevchenko O., *Idea Sojuszu Bałtycko-Czarnomorskiego oraz reakcja na utworzenie Trójomorza w ukraińskiej myśli politycznej 2015-2019*, „Sprawy Międzynarodowe” 2020, vol. 2, <https://doi.org/10.35757/sm.2020.73.2.07>.
- Slovenia and Hungary Join the Three Seas Initiative Investment Fund*, 7 XII 2020, [online] <https://3siif.eu/news/slovenia-and-hungary-join-the-three-seas-initiative-investment-fund>.
- Stępniewski T., Soroka G., *The Three Seas Initiative: Geopolitical Determinants and Polish Interests*, „Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej” 2019, vol. 3, <https://doi.org/10.36874/RIESW.2019.3.2>.
- Surowiec K., *Russia and Germany against the Background of the Three Sea Initiative States from 1993 to 2021 in a Powermetrics Perspective*, „Humanities and Social Sciences. Research Journal” 2020, vol. 4, <https://doi.org/10.7862/rz.2022.hss.29>.
- Three Seas Initiative Investment Fund Makes Its First Digital Investment*, 2 XII 2020, [online] <https://www.amberinfrastructure.com/news/press-releases/2020/three-seas-initiative-investment-fund-makes-its-first-digital-investment/>.

- U.S. Contributions to 3 Seas Investment Fund Are Smart, Strategic*, [online] <https://www.heritage.org/global-politics/commentary/us-contributions-3-seas-investment-fund-are-smart-strategic>.
- U.S. International Development Finance Corporation and the Three Seas Initiative Investment Fund Agree to Term Sheet for Up to US\$300 Million in Financing*, [online] <https://3siif.eu/news/u-s-international-development-finance-corporation-and-the-three-seas-initiative-investment-fund-agree-to-term-sheet-for-up-to-us300-million-in-financing>.
- U.S. International Development Finance Corporation Begins Operations*, [online] <https://www.dfc.gov/media/press-releases/us-international-development-finance-corporation-begins-operations>.
- Varvoulis G., *The Three Seas Initiative: New Breathing for North-South Connectivity in the Context of Current Geopolitical Shifts in Europe*, „Lithuanian Foreign Policy Review” 2022, vol. 41.
- Wojtaszak A., *Inicjatywa Trójmorza a perspektywy rozwoju państw regionu Europy Środkowo-Wschodniej w drugiej dekadzie XXI wieku*, „Sprawy Międzynarodowe” 2020, vol. 2, <https://doi.org/10.35757/sm.2020.73.2.06>.
- Wspólna deklaracja w sprawie Inicjatywy Trójmorza*, 25 VIII 2016, [online] <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/art,105,wspolna-deklaracja-w-sprawie-inicjatywy-trojmorza.html>.
- Wystąpienie Prezydenta podczas Forum Biznesowego Trójmorza*, 17 IX 2018, [online] <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/art,523,wystapienie-prezydenta-podczas-forum-biznesowego-trojmorza.html>.
- Zięba R., *Inicjatywa Trójmorza – nowy pomysł Polski w sprawie współpracy w Europie Środkowej*, [w]: K. Spryszak, Ł. Baratyński, P. Ramiączek, R.M. Czarny, *Państwo i prawo wobec wyzwań u progu trzeciej dekady XXI wieku. Księga jubileuszowa z okazji 70. urodzin Profesora Jerzego Jaskierni*, Toruń 2020.

Marta GĘBSKA – doktor habilitowana w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie nauki o bezpieczeństwie. Pracownik badawczo-dydaktyczny Wydziału Bezpieczeństwa Narodowego Akademii Sztuki Wojennej, od 2024 roku prodziekan ds. naukowych, kierownik studiów podyplomowych międzynarodowe stosunki wojskowe. Zainteresowania badawcze obejmują: międzynarodowe aspekty polityki ekonomicznej, bezpieczeństwo ekonomiczne oraz Inicjatywa Trójmorza. Stażystka w Banku Światowym i stypendystka na uniwersytetach w Manchesterze, Londynie i Rzymie. Autorka trzech książek, redaktorka naukowa kilkunastu monografii, autorka ponad 80 artykułów i rozdziałów książek, współautorka i redaktorka dwóch podręczników z zakresu bezpieczeństwa międzynarodowego. Kierownik projektu w ramach programu grant badawczy Ministerstwa Obrony Narodowej pt. *Wymiar bezpieczeństwa geopolitycznego, militarnego i ekonomiczno-gospodarczego regionu Trójmorza. Współczesność i perspektywy*, w latach 2018-2022.